

УДК 355.4

В. П. Варакута, О. В. Глазков

ВПЛИВ ВОЄННОГО МИСТЕЦТВА АРМІЙ ДАВНИНИ НА РІЗНОВИДИ БОЙОВОГО ШИКУВАННЯ ПІДРОЗДІЛІВ ВНУТРІШНІХ ВІЙСЬК

Визначено вплив воєнного мистецтва армій давнини на вибір різновидів бойового шиккування підрозділів внутрішніх військ залежно від поставленого службово-бойового завдання.

Постановка проблеми. За всіх часів війни завжди супроводжували людство. Були війни за володіння новими територіями, за ринки збуту і сфери впливів, за світове панування і заради досягнення інших цілей. Люди не тільки звикли до них, але й давно вже навчилися вести “страшну бухгалтерію” війни, поділяючи час своєї історії на мирний і воєнний. Учені підраховували, що за минулі п’ятдесят століть народи пережили понад 14 тис. 500 великих і малих війн. Протягом існування людства тільки близько 300 років були абсолютно мирними. Проте воєнна історія стала окремою галуззю знань тільки наприкінці XIX ст. До цього часу людство вже накопичило великий ратний досвід, далеко розвинувши практику воєнного мистецтва.

У цілому воєнна історія має за мету з’ясувати стан воєнного мистецтва, визначити тактику дій воюючих сторін та види бойових порядків військ у різні епохи, послідовність в їх розвитку, а також, по можливості, вказати ті історичні причини, які вплинули на їх удосконалення або занепад у конкретну епоху.

Бойовий порядок – шиккування (розташування) з’єднання, частини, підрозділу з їх засобами посилення для ведення бою. Бойовий порядок повинен відповідати замислу бойових дій, що мають бути, та забезпечувати виконання бойових завдань [1].

Підрозділи внутрішніх військ з огляду на своє призначення, тактико-технічні можливості й озброєння, а також залежно від характеру службово-бойового завдання (СБЗ) застосовують певні різновиди бойового шиккування. Адже кожен вид службово-бойової діяльності потребує застосування відповідного йому різновиду бойового шиккування.

На сучасному етапі розвитку воєнного мистецтва внутрішні війська МВС України залежно від характеру СБЗ і зовнішніх обставин застосовують різновиди бойового шиккування, які постійно повинні вдосконалюватися.

У зв’язку з цим з’ясування причин виникнення і розвитку різновидів бойового

шикування давнини у їх різноманітності, а також того, як вони вплинули на сучасну тактику дій внутрішніх військ під час виконання СБЗ, є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У Статуті бойової служби військ внутрішньої та конвойної охорони, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 10 листопада 1994 р. № 761-22, у підпункті “Дії військ у спеціальній операції. Загальні положення” викладено, що для припинення групової непокорності і масових заворушень ... проводиться спеціальна операція. При цьому бойовий порядок у спеціальній операції складається із груп: блокування, роз’єднання, вилучення, охорони, патрулювання, застосування спеціальних засобів, прикриття, конвоювання та резерву. Озброюються групи, наприклад роз’єднання і вилучення, гумовими кийками (на небезпечних напрямках – захисними жилетами), групи прикриття – захисними щитами і гумовими кийками.

У навчальних (навчально-методичних) посібниках [2–6] розглянуто різновиди бойового шиккування воїнів та прийоми застосування і правильного використання захисних щитів, гумових кийків та інших засобів захисту у різних ситуаціях і умовах обстановки, що складається, під час виконання СБЗ. Проте всякі воєнна теорія і військова практика, які не спираються на знання історії та не визначають причин виникнення і розвитку подій, не вивчають досвіду минулого, не мають подальшої перспективи і приречені на поступове зникнення.

Давньогрецький історик Геродот Галикарнаський свого часу зазначив: “Той, хто не знає свого минулого, не має майбутнього”. Ці слова можна інтерпретувати так: якщо не знати історії розвитку воєнної науки, причин виникнення та перебігу розвитку форм бойового шиккування військ залежно від умов подій і поставлених завдань, то воєнне мистецтво буде “тупцювати” на місці.

Геродоту вторив китайський філософ Конфуцій: “Те, що відбулося тисячу років тому,

безперечно, повернеться; така давня сталість”. Стосовно нашого питання це означає, що деякі положення воєнної науки мають властивість у тій чи іншій формі повторюватись протягом визначеного історичного часу.

Таким чином, **мета статті** – розглянути історію виникнення деяких різновидів бойового шиккування воїнів давнини та їх удосконалення підрозділами внутрішніх військ під час виконання поставлених СБЗ.

Виклад основного матеріалу. Воєнна історія підтверджує, що теорія воєнного мистецтва дотепер ще не розробила точних формул (законів), тобто навчитися військовій справі можна тільки з досвіду ведення бойових дій її великими майстрами, починаючи з часів рабовласницького та середньовічного суспільства до наших днів, намагаючись розкрити їхню сутність і ретельно аналізуючи умови, за яких вони відбувалися.

Різновиди бойового шиккування вдосконалювалися відповідно до розвитку методів і способів бойових дій. Зміни викликалися появою нових засобів збройної боротьби і якісною зміною особового складу збройних сил, які здійснювалися у зв'язку з розвитком способів виробництва і соціального устрою суспільства [7]. Наприклад, у первісному суспільстві, коли не існувало армій як спеціальної військової організації, у сутичках племен бої вели натовпи людей, які використовували знаряддя праці і полювання: палиці, каміння, дрюки тощо.

З початком розпаду первісного суспільства зароджується класова рабовласницька формація, яка у всесвітній історії охоплює час з IV тисячоліття до н. е. до V ст. н. е. (476 р. н. е.), тобто близько 45 віків. Для ведення війн створювалися союзи племен, які очолювали воєначальники. Майже всі збройні зіткнення розпочиналися з психологічної обробки протидіючої сторони, починаючи з одягу, на якому були зображення жаклих тварин-хижаків, змій, драконів тощо, а також гучних вигуків та одночасних ударів списами і мечами по щитах під синхронний крок у разі наближення до противника.

Більш удосконаленими стають і засоби боротьби. На зміну палицям і камінням приходять списи, мечі, стріли та інша холодна зброя. З озброєнням усіх членів роду з'являються дружини родової знаті, які стали у подальшому ядром постійних армій.

Прагнення до кращого використання холодної

зброї зумовлює необхідність найбільш цілеспрямованого розташування воїнів у загальному строю у вигляді *рядів* і *шеренг*. Так, під час війн з'явилися первісні різновиди бойового шиккування військ. У ході цих війн воєнна організація і воєнне мистецтво суттєво розвинулися. Армії перших держав Далекого Сходу (Єгипту, Ассирії, Вавилону, Китаю, Індії та ін.) були озброєні холодною зброєю (короткий спис з мідним наконечником, мідна сокира, кинджал, булава з кам'яною головкою) і захисним спорядженням (мідний шолом, шерстяний одяг з нашитими на нього мідними пластинками, шкіряний щит, обкований міддю).

У міру розвитку виробничих сил у вавилонській і ассирійських арміях на озброєнні з'явився лук із стрілами, які мали металеві наконечники. Удосконалювалося захисне знаряддя: до шолому додавалася металева сітка, яка прикривала потилицю і бокові частини голови.

В армії Давнього Єгипту на озброєнні воїнів з'являються сокири і серпоподібні мечі, а для захоплення фортець – штурмові драбини.

У період античних держав (Давня Греція і Рим) греки і римляни почали віддавати перевагу важкій зброї і знаряддю. Армії грецьких держав стали озброюватися важкими списами довжиною до 2 м і мечами, а в македонській армії – списами довжиною до 6 м; у римській – важкими ударно-металевими списами і гострими з двох боків довгими мечами.

Греки переважно вели тільки ближній (рукопашний) бій, римляни поєднували бій на відстані з ближнім (рукопашною сутичкою). Спочатку противника уражали киданням *пікумів*, а потім – *мечами*. У воєнному мистецтві це був новий крок, що збільшив глибину руху на дальність метання зброї і поділив бій на умовні два етапи: підготовка бою і рукопашна сутичка.

Сила впливу холодної зброї на противника була прямо пропорційна до кількості воїнів, яка брала участь у битві. Тому й вибиралися ті або інші різновиди бойового шиккування військ. Наприклад, важка піхота єгиптян спочатку воювала глибоким *зімкнутим шиккуванням* у вигляді *колон*. Надалі у міру вдосконалювання зброї і накопичування бойового досвіду фронт її бойового шиккування збільшився, а глибина зменшилася до 10 шеренг.

Воєнне мистецтво Давньої Греції, Риму і Карфагену надало ще більш удосконалени різновиди бойового шиккування. У

рабовласницьких державах Давньої Греції – Афінах, Спарті, Фівах та ін. (VI – IV ст. до н. е.) головним родом військ була важка піхота. Гопліти – воїни-піхотинці – були озброєні списами і мечами, а як захист мали панцири, шоломи і щити. Це вплинуло на різновиди бойового шикування грецьких військ. Основою їх бойового шикування з VI ст. до н. е. стає *фаланга* – щільно зімкнуте, монолітне шикування гоплітів. Фаланга була спроможна вести фронтальні наступальні (стримувальні) бої на порівняно рівнинній поверхні і мала високу міць первинного удару по противнику.

У битві при Тимбрі (546 р. до н. е.) Кир Персидський з армією у 196 тис. воїнів розбив армію Креза Лідійського у 420 тис. воїнів. Під час битви африканська важка піхота (на початку битви її чисельність становила близько 120 тис. воїнів), яка воювала на боці Креза, була оточена військами Кира. Для захисту від стріл і дротиків (коротких списів) персів, що вирішили не вступати у безпосереднє зіткнення, африканці повністю прикрили себе щитами і, таким чином, застосували різновид бойового шикування “*черепаха*”. Це було одне з перших письмових історичних повідомлень про такий різновид. “Черепаха” широко застосовувалася не тільки в оборонних битвах, але й під час штурмів стін укріплень та фортець.

Для захисту за умов оточення противником з усіх боків воїни давнини шикувалися в один або кілька рядів у “*кільце*”, де у центрі знаходився командир, який керував діями підлеглих.

Великим кроком уперед порівняно з фалангою був перехід у Давньому Римі до *маніпульної* тактики (IV ст. до н. е.). Римський легіон шикувався по фронті і вглиб у 3 лінії маніпул (підрозділ у 60 – 120 воїнів), що розташовувалися у *шаховому* порядку. Завдяки розподілу легіону на маніпули підрозділи стали більш рухомими, маневровими і могли вести бій на пересіченій місцевості.

Після Пунічних війн (264 – 146 рр. до н. е.) римська армія перейшла до нової організації і тактики. У той час у польових битвах значно зросла роль металевих машин, тому кожен легіон поділили на 10 когорт (по 3 – 4 маніпули). Легіони шикувалися по когортах: спочатку у дві, а за часів Гая Юлія Цезаря – у три лінії, де 3-я лінія когорт створювала загальний і частковий *резерв*, який виконував завдання, що виникали раптово.

Після розпаду Римської імперії у V ст. різновиди бойових шикувань підрозділів

змінюються залежно від зразків зброї й озброєння та ролі певного роду військ. Наприклад, до VII ст. у германців переважним родом військ була піхота; кінноти було небагато, і як бойова сила вона не мала суттєвого значення. Озброєння було дуже різноманітним, але здебільшого для підготовки удару металеві зброєю з близької відстані застосовувалися *фрама*, *ангон*, для рукопашного бою – *спис* і *сокира*, а пізніше – *меч*.

Своєрідними рисами вирізнялися різновиди бойових шикувань військ східних слов'ян (VI – VII ст.) – глибоке зімкнуте шикування у *колони* або *лінії колон*. У битві при Доростолі проти візантійських військ імператора Іоанна I Цімісхія (близько 45 тис. воїнів) київський князь Святослав Ігорович побудував свою армію (близько 20 тис. воїнів) у бойовому шикуванні “*стіна*” – щільно зімкнуті фаланги. Це дало йому змогу протистояти вдвічі перевищеній чисельності противника, прорвати оточення та повернутися із залишком військ у фортецю.

У Західній Європі з кінця X ст. головним родом військ стає важкоозброєна лицарська кіннота, тому лицарська піхота проти кінноти вишиковується у лінію – “*частоколом*”.

У середні XII – XIII ст. у Європі з'явився другий різновид металеві зброї – *арбалет*. Поступаючись луку в швидкострільності, арбалет значно перевищував його в ефективній дальності стрільби, у точності влучення і в ударній силі стріли. Короткі і важкі (до 500 г) арбалетні стріли на значній відстані знищували незахищеного воїна, на меншій дистанції пробивали кольчугу, а також лицарські лати. Тому проти піхоти у бойовому порядку війська раннього середньовіччя будувалися глибокими масами – “*клином*” (“*свинею*”), усередині якого воїни розташовувалися по сімейних кланах для взаємної підтримки. Крім того, в умовах середньовічної війни кінний загін, який атакував противника, сам собою набирав форми “*клина*” без будь-яких зусиль з боку воїнів для підтримки строю. Це утворювалося внаслідок того, що наперед виривалися найбільш знатні, добре озброєні воїни на кращих конях. Як правило, вони знаходилися попереду загальної маси вершників і, здійснюючи атаку разом зі своїм військовим оточенням, складали вістря кінного клину. Воєначальник, який їхав попереду свого “*клина*”, міг направити удар кіннотної маси у визначеному ним напрямку. Можливо, саме цим обумовлено той факт, що кіннотні тактичні підрозділи у війську Великого князівства Литовського дістали назву “*клиння*”.

В удільно-вічовий період руські війська складалися, головним чином, з піхоти. Це було зумовлено властивістю місцевості і браком коней.

Озброєнням руського воїна були сокири, обоюдогострі мечі, короткі списи, сулиці чи дроти, луки і щити; як запобіжне спорядження правила кольчуга, броня і шоломи. Кінні ратники мали таке ж саме озброєння, що й піхотинці, за винятком того, що у них були довгі списи з різнобарвними позначками чи прапорцями замість мечів – криві шаблі, запозичені у східних народів, а в рукопашній сутичці застосовувалися особливі ножі, що їх носили за халявами чобіт. Залежно від озброєння піша рать поділялася на списовиків, які призначалися для рукопашного бою у масах, і на лучників чи стрільців – для дії у розсипному строю.

У бойовому порядку будувалися полками у фланги, на деяких інтервалах, в одну чи дві лінії, причому рать (армія) поділялася на три частини: на великий полк чи чоло, на праве і ліве крила; згодом з'явилися ще передовий полк (авангард) і сторожовий полк (загальний резерв). Такий бойовий порядок називався "*полчний ряд*". Він дозволяв комбіновано розмістити піхоту і кінноту, використовувати маневр, завдати удар по флангах противника. Бій розпочинали стрільці, що висилалися вперед, під прикриттям яких війська "исполчались" (рос. історичне), тобто будувалися під командуванням князя чи воєводи. Потім стрільці відходили назад чи в інтервали між полками, після чого починалося зіткнення воїнів, яким часто сам князь із дружиною показували приклад мужності і відваги. У руській армії широко застосовувалося своєрідне укріплення – "*гуляй-город*": пересувна бойова споруда з окремих дерев'яних щитів з бійницями, що встановлювалися на візках і санях.

Часта боротьба з кочівниками, особливо на сході і півдні Русі, сприяла розвитку у складі руських військ кінноти, що виходить на передній план у збройній боротьбі. Навпаки, у боротьбі з німцями проти клинчастої побудови їх у формі свинячої голови новгородці застосовували сполучення трьох або п'яти піхотних полків, що називалися *п'ятком* чи *клицями* для захоплення і знищення "клина".

Помилковою є поширена думка про те, що гострим кутом "клина" лицарі врзалися у бойові порядки противника і розсікали його навпіл для подальшого знищення. Насамперед, гострий кут "клина" значно зменшував площину влучення стріл луків та арбалетів противника і додатково

мав властивість рикошету від щитів лицарів. За 20 – 30 кроків від противника лицарі від "клина" переходили до бойового шиккування лінійно вздовж фронту.

Відомий дослідник античного і середньовічного західноєвропейського воєнного мистецтва Ганс Дельбрюк вважав, що бойовий порядок лицарів-вершників не має на меті міцний натиск виключно масивністю і силою, а являє собою лише різновид бойового шиккування для зближення з противником, яка потім переходить у бій з участю кожного бійця окремо.

Іноді значна чисельність воїнів шикувалася в *лінію* на широких інтервалах, а позаду був обоз із родинами, продовольством і здобиччю.

Бій, як правило, починався стрільбою з луків, потім здійснювалися стрімка атака і завдання ударів з коротких дистанцій, причому воїн намагався розтрощити щит противника, і нарешті – рукопашна сутичка. Під час оборони воїни стуляли щити впритул і через них діяли списами, сокирами і дротиками.

Бої взагалі мали характер поступового зіткнення, у яких відігравали роль не знання теорії військової справи начальників, а їх особистий приклад і хоробрість, що надихало на перемогу свої війська.

Із зростанням виробничих сил і розвитком міст лицарська кіннота з XIV ст. втрачає своє значення і збільшується роль піхоти, яка у XVI ст. знову перетворюється у головний рід військ.

На розвиток різновидів бойового шиккування у Західній Європі і на Русі значно вплинув винахід у 1330 р. німецького монаха-францисканця Бертольда Шварца з містечка Фрейбург вибухової суміші, яку згодом назвали порохом. Ця суміш спонукала до створення абсолютно нової – вогнепальної зброї, а також і нових різновидів бойового шиккування військ, але не одразу. Громіздкі батальйони пікінерів довгий час залишалися основою бойового шиккування підрозділів, в якому воїни створювали ряди і нагадували масивні фаланги. Вогнепальну зброю мала лише частина воїнів. У міру її удосконалення чисельність аркебузерів (мушкетерів, стрільців) збільшувалася, а пікінерів, навпаки, зменшувалася. Наприкінці XVII ст. пікінерів остаточно витиснула рушниця з багнетом. Почалася ера повного панування вогнепальної зброї, а залежно від її бойових характеристик з'явилися нові різновиди бойового шиккування військ.

Якщо порівняти різновиди бойового

шикування військ давнини із сучасними різновидами побудови підрозділів внутрішніх військ залежно від характеру поставленого СБЗ, можна провести аналогію і визначити перебіг розвитку й удосконалювання різновидів бойового шикування.

Так, під час оточення і розсічення (розосередження) противника воїни Давньої Греції або Давнього Риму застосовували бойове шикування “фаланга” у вигляді міцного або рідкого “ланцюга” у кілька “рядів”, в якому гопліти розташовувалися один біля одного на визначеному інтервалі і дистанції.

У процесі виконання завдання з припинення групових порушень громадського порядку підрозділи внутрішніх військ беруть участь в оцепленні й ізоляції району (об’єкта) масових заворушень, забороні входу (виходу) у цей район, а також у розосередженні натовпу. У такому випадку застосовується різновид бойового шикування, що є прототипом “ланцюга” – “ЦЕП”. При цьому військовослужбовці розташовуються таким чином, щоб бойове шикування було у фізичному відношенні якомога рівномірне. Залежно від особливостей виконання СБЗ і наявності особового складу шикування може бути:

- рідким, коли відстань між військовослужбовцями 2 м і більше;
- нормальним, коли відстань між військовослужбовцями 1–2 м;
- підсиленним, коли відстань між військовослужбовцями до 1 м.

Група розосередження залежно від особливостей місцевості, чисельності та агресивності натовпу тощо шикується за різновидами “ЦЕП-1”, “ЦЕП-2”, “ЦЕП-3” відповідно в одно-, дво-, тришаровий стрій.

Під час наступу або стримування противника воїни рабовласницького суспільства і середньовічної Європи застосовували такі різновиди бойового шикування, як “фаланга”, “маніпула”, “легіон”, “когорта”, “терція”, що розрізнялися особливістю побудови, кількістю шеренг (рядів) та чисельністю особового складу.

Для виконання завдання з витіснення (стримування, блокування) натовпу підрозділи внутрішніх військ застосовують аналогічне бойове шикування “МОНОЛІТ-1”, “МОНОЛІТ-2”, “МОНОЛІТ-3”. Під час цього бойового шикування військовослужбовці розташовуються в одну шеренгу (для посилення – у дві-три шеренги).

У разі розосередження натовпу на окремі групи підрозділ може шикуватися у формі

“МОНОЛІТ-КЛИН”, у голові якої знаходиться ударна група з більш фізично підготовленими військовослужбовцями. Це абсолютна аналогія “клину” – бойовому шикуванню лицарів середньовічної Європи.

Для виконання завдання з пересування підрозділу через натовп або за необхідності, для розосередження натовпу застосовується різновид бойового шикування “КУЛАК”. Підрозділ внутрішніх військ висувається у колонах, ідентичних “колонам” або “терціям” середньовічної піхоти (пікінерів), і шикується у формі П-подібного зімкнутого строю, який складається з колони по чотири і більше військовослужбовців.

Вище вже згадувалося, що для захисту своїх воїнів від переважаючого за чисельністю противника князь Святослав під Доростолом застосував різновид бойового шикування “стіна”. Повна ідентичність цьому різновиду – бойове шикування “ВАЛ”, яке використовується для колективного захисту особового складу з фронту при інтенсивному киданні з боку натовпу каміння, пляшок, обрізків арматури тощо. За командою підрозділ спочатку шикується у різновиді “МОНОЛІТ”, після чого перша шеренга приймає положення захисту присівши, а військовослужбовці другої шеренги, прикриваючи себе і тих, хто поруч, створюють суцільний “ВАЛ”.

Для захисту від метальної холодної зброї (списів, стріл, дротиків, каміння, що випущені з праці, луків) воїни давнини застосовували різновид бойового шикування “черепаха”, прикриваючи себе зо всіх боків щитами. Так само підрозділи внутрішніх військ використовують “ЧЕРЕПАХУ” для колективного захисту особового складу як з фронту, так і з флангів. При цьому бойове шикування “ЧЕРЕПАХА” створюється у складі груп (25 – 30 воїнів) і як виняток – у складі всього підрозділу, якщо до цього він перебував у різновиді бойового шикування “МОНОЛІТ-КЛИН”.

Для того щоб не допустити змішування особового складу з витісненим натовпом, який залежно від обставин треба пропустити, а також для захисту у разі оточення натовпом застосовується різновид бойового шикування “КІЛЬЦЕ”, де в середині знаходиться командир, що керує діями підлеглих. Цей різновид абсолютно ідентичний бойовому шикуванню “кільце” воїнів давнини.

Подібність різновидів бойового шикування воїнів давнини і підрозділів внутрішніх військ під

час виконання різних бойових завдань свідчить про наступність у військовій справі, але потребує постійного вдосконалювання.

Як правило, під час припинення групових порушень громадського порядку і масових заворушень тактика внутрішніх військ зводиться, в основному, до фронтального зіткнення з натовпом. Її можна порівняти з “лінійною” тактикою пізнього середньовіччя й епохи індустріального (мануфактурного, домонополістичного) устрою. При цьому успіх виконання СБЗ залежить не тільки від чисельності особового складу у відношенні до натовпу та навченості його певному способу застосування спеціального спорядження. У першу чергу, успіх залежить від завчасного вибору різновиду бойового шиккування і втілення її у практику.

Свого часу О. В. Суворов навчав, що треба воювати не кількістю, а вмінням, при цьому він розумів, що, насамперед, потрібно вибрати різновид бойового шиккування, а потім добитися повної злагодженості дій воїнів у цих строях.

Для створення психологічного впливу на натовп військовослужбовці у положенні “До бою” з постановкою лівої ноги одночасно здійснюють удар гумовою палицею по щиту, як це робили воїни давнини.

Висновки

Вивчаючи воєнне мистецтво минулого, можна знайти для сучасної тактики дій внутрішніх військ нові різновиди бойових шиквань і способи виконання СБЗ. Наприклад, війська прусського короля Фрідріха II широко використовували спосіб *косої* атаки, який свого часу (371 р. до н. е.) у бою під Левктрами застосовував проти спартанців біотинський полководець Епамінонд. Подальший розвиток і вдосконалення такого способу наступальних дій продовжили такі відомі історичні особистості минулого, як шведський король Густав II Адольф, руський імператор Петро I, руські полководці П. О. Румянцев-Задунайський, О. В. Суворов-Римникський.

При такому способі дій для стримування (витіснення, блокування) натовпу воїни залежно від обставин шикуються по фронту в один або кілька рядів (“МОНОЛІТ-1”, “МОНОЛІТ-2”, “МОНОЛІТ-3”). Додатково на одному з флангів або на обох одразу під тупим кутом, розгорнутим у бік від “МОНОЛІТУ”, в один ряд або кілька

рядів (“ЦЕП-1”, “ЦЕП-2”, “ЦЕП-3” або “МОНОЛІТ-1”, “МОНОЛІТ-2”, “МОНОЛІТ-3”) вишиковуються групи для *косою* розсічення (витіснення, блокування) натовпу. Одночасно для вилучення організаторів та активістів масових заворушень війська шикуються у різновиді “МОНОЛІТ-КЛИН” з групою вилучення і групою застосування спецзасобів.

За єдиним замислом і при вмілому одночасному поєднанні різновидів і способів бойового шиккування підрозділів буде досягнута найвища ефективність дій підрозділів у різних умовах обстановки з раціональною чисельністю особового складу підрозділів внутрішніх військ, які будуть залучені до виконання СБЗ.

Список використаних джерел

1. Шмаков О. М. Словник офіцера внутрішніх військ з воєнно-наукових питань / О. М. Шмаков. – Х. : Акад. ВВ МВС України, 2009. – С. 26.
2. Методична підготовка (методика організації та проведення практичних видів занять командиром підрозділу з тактичної підготовки внутрішніх військ) : навч. посіб. / І. Ф. Ролін, О. Д. Каверін, В. В. Довбня та ін. – Х. : Акад. ВВ МВС України, 2009. – С. 194.
3. Методика тактичної підготовки внутрішніх військ : навч.-метод. посіб. / І. Г. Радванський, В. І. Троб’юк, О. В. Лавніченко та ін.; за заг. ред. С. Т. Полторака. – Х. : Військ. ін-т ВВ МВС України, 2005. – С. 265.
4. Кудряшов В. В. Методика тактико-спеціальної підготовки : учебник / В. В. Кудряшов, Б. И. Мельничук и др. – М. : Воениздат, 1983. – С. 280.
5. Організація і методика проведення занять з тактико-спеціальної підготовки з використанням засобів індивідуального захисту та активної оборони : навч. посіб. / В. В. Говоруха, М. О. Кечев, О. В. Лиходій та ін. – Х. : Військ. ін-т НГУ, 1997. – С. 52.
6. Корж В. П. Техніка застосування гумової палиці. Прийоми самозахисту : метод. посіб. / В. П. Корж, Л. М. Українець. – К. : МВС України, Центр. Рада ФСТ “Динамо” України, 2003. – С. 113.
7. Варакута В. П. Історія війн та військового мистецтва / В. П. Варакута. – Х. : Акад. ВВ МВС України, 2009. – С. 16–66.

Стаття надійшла до редакції 15.01.2011 р.